

rint a mai ember és a mai gyermek a jelenkorról, a mozgásról, az egyensúlyról olyan képzetekkel rendelkezik, aminővel elődeink nem rendelkeztek. Még általánosabban kifejezve: maga az ész felfogása is fejlődik a civilizáció haladásával. A vadak „prälógikus“ esze különbözik a logikus észától, ahogy ezt Aristoteles meghatározta s Hegel és Marx dialektikus észfogalma kezdi háttérbe szorítani az arisztotelikus észfogalmat. Ami az elméleti észre érvényes, méginkább érvényes a gyakorlatira, amely gyorsabban változik. Aristotelesnél az ész az egyenlőtlenség erkölcsét involválja („erkölce csak a szabadoknak van“); Kantnál, (akinek a logika mindenestre ugyanaz, mint Aristotelesnél) az ész az egyenlőség erkölce után sóvárog („minden ember szabad, egyenlőjogú polgárként születik“), megfelelően az időnek, amikor a technikai haladás az életfeltételek és a kultúra bizonyos kiegyenlítődsét engedi és követeli.

Magától értetődik, hogy a bölcsélet és a technika közötti vonatkozások kölcsönösek; ha a bölcsélet a széles rétegekben az ember tudatosságának gazdasági feltételeiről és technikai szükségleteiről, úgy ez a tudatosság a maga részéről visszhangra talál az emberek materiális életében, amit egy eszmény szerint alakít. (*René Maublanc*)

A MODERN JAPAN KATONAI IDEOLÓGIÁHOZ. *Hu-Se*, az új kínai irodalom s műveltség egyik vezető írója három tényezőre vezeti vissza azt az igen gyors folyamatot, amit Japán occidentalizálódásának szoktak nevezni. *Hu-Se* szerint a Felkelő Nap birodalmában a katonai kaszt tagjai közül kerültek ki a reformmozgalom vezetői és legfőbb irányítói. Ennek a kasztnak, már feladata következtében is, igen erős s alapos katonai nevelésben volt része s ilyenformán viszonylag könnyen s gyorsan magáévá tudta tenni azt a haditechnikát, ami a nyugati államok civilizációjának a terméke s mely olyan hatalmas erőt s tekintélyt biztosított az erőszakkal betörő fehérbőrű európaiak számára. Végül pedig a japán politika már jóval az európai behatolás előtt összpontosító irányzatot vett fel s ez szintén jelentékeny mértékben kedvezett a modern életformák bevezetésének.

Japán politikai egységét főként Kína politikai sokrétűségével szembeállítva értékelhetjük. A földrajzi adottságok, amiknek döntő a fontossága az ilyen kérdésekben, Kína számára a szétmorzsolódást, a provinciális elzárkozást, a kohézió hiányát idézték elő, viszont Japánban a centralizálást, az erők összefogását s a terjeszkedési törekvéseket tették szükségsszerűvé. Japán sem kerülhette ki a külellenséggel való fegyveres összetűzéseket, de a háború pusztításainak mégis kevésbé volt kitéve, mint akármelyik nyugati nemzet. A XVI. század óta állandó békének örvendett a Nippon szigetcsoporthoz, melynek politikai állandóságát katonai diktatura biztosította. Ebben az állandósult rendszerben minden hatalom a katonai kaszt kezei között összpontosult s a többi osztályok kénytelenek voltak magukat alávetni a katonák érdekeinek. Ezt a diktaturát nem is maga a császár, hanem a frank királyokhoz hasonlatosan a palota parancsnoka (*major domus*) gyakorolta, akit a *sogun* cím illetett meg. A *sogun* kényuralmát jólőre megalapozta a hűbériség, mely a parasztságot kegyetlenül alávetette a *dajmok* (nagybirtokosok) s a *szamurájok* (hűbérurak, vazallusok) gazdasági, politikai és jogi szupremáciájának.

Tulzás nélkül mondhatjuk, hogy a modern Japán militarizmusának és sovinizmusának gyökereit részben abban a társadalmi szervezetben s abban a közfelfogásban kell keresni, melyet a feudalizmus megmerevedése alakított ki. Nem állítjuk, hogy egészen, mert a földrajzi és a tör-

ténelmi tényezők hatását s a külföldi példa ösztönzését sem szabad figyelmen kívül hagyni. Elvitathatatlan tény, hogy a feudális szellem mind a mai napig él s hat Japán vezető köreiből.

Az utóbbi évek folyamán a japán nemzeti szellem jellemzésére s meghatározására érdekes szó került közforgalomba s jutott a népszerű műveken keresztül az európai olvasóhoz is. *Bushido* ez a szó s hozzávetőleges fordításban annyit jelent, hogy „a katonák útja”. Maga a szó, akár a fogalom egészen újkeletű. A japán forrásmunkákban csupán 1900 óta találkozunk vele, s ami magát a mozgalmat illeti aligha vezethető vissza 1860-nál korábbra. A bushido indus, kínai és japán gondolat elemeket foglal magába, még pedig a Zen-budhizmust, a konfucianizmust és a szintoizmust. A zen-budhizmus annyiban különbözik a budhizmus eredeti formájától, hogy férfiasabb, a cselekvést ajánlja, a lét alapvető tényezőjének az egyéniséget tekinti s sztoikus kötelességteljesítést prédikál. A zen-budhizmus különösen a katonai életfelfogásnak felel meg, mivel egyszerű, könnyen érthető s a cselekvést magasztalja. A konfucianizmus a XVIII. század elején vált ismertté Japánban s elterjedése egyúttal a major-domusok hatalmának csökkenését s a császári tekintély növekedését vonta maga után. Kínában a konfuciusi tanítások a családot tették a társadalmi élet alapjává. A konfucianizmus ezt a tanítást annyiban változtatta meg, hogy az egész államot nagy családnak véve, az uralkodót a családfő hatalmával, feladatával és jogaival ruházta fel s ily módon az alacsony osztályoknak szigorú kötelességévé tette az engedelmességet, hogy az uralkodó és a magasabb osztályok jóakarát kiérdemelhessék. Innen már igen közel volt eljutni az uralkodó csalhatatlanságának s a feltétlen, egészen az önfeláldozásig menő engedelmesség követeléséig. A szinto (istenek útja), a bushido tiszta japán eleme tulajdonképpen nem egyéb, mint az ősök és a természet meglehetősen határozatlan formában való imádása. Az ősi japán vallásnak is ez volt a lényege s ennek a hagyománynak újították fel emlékeit a modern kor küszöbén azok a politikusok, akik a széles néptömegeket meg akarták nyerni a mikádó korlátlan uralmának s az imperialista terjeszkedés eszméinek. Mindezt összefoglalva a következőkben határozhatjuk meg a modern Japán hivatalos ideológiáját: a mikádó személye szent s mint ilyen istennek kijáró imádatot követelhet meg, isteni eredete s a hadsereg élén elfoglalt szerepe egyaránt tiszteletet parancsol. Viszont Japán maga éppen annyira fölötte áll a többi nemzeteknek, ahogy a mikádó is fölülmul minden uralkodót s államfőt. Japánnak küldetése az, hogy uralma alá hajtsa a szegényletes merkantilizmusba süllyedt államokat. Kínát és Európát is beleértve.

Ez az ideológia természetesen nem egyszerre született, hanem a japán hatalom kialakulási szakaszaival egyidejűleg fejlődött. De a Felkelő Nap birodalmának vezetői mindjárt az európaiak első fellépése után felismerték, hogy erős hadseregre van szükségük, ha nem akarnak India és Kína sorsára jutni. A japánok igen büszkéek arra, hogy sikerült elkerülni ezt a veszélyt és hogy olyan hamar kikényszerítették az első időkben rájuk tukmált szerződések megsemmisítését. 1860 körül két párt küzdött Japánban. Az egyik azon a véleményen volt, hogy azonnal hódító politikát kell folytatni, mert csak ilyen módon lehet ébrentartani s kifejleszteni a szamurájok harci erényeit, a másik viszont azt vitatta, hogy először a belső reformokat kell végrehajtani s csak azután lehet szó a terjeszkedésről. Egyidejűleg a második párt álláspontja győzött s az ő képviselői kerültek kormányra.

1868 és 1912 között folyt le az a hatalmas fejlődés, amely az elma-

radt Japánból a világpolitika egyik legjelentékenyebb hatalmi tényezőjét alakította ki. A kormány vezetői tudatosan Európa tanítványává tették országukat s Nagy Péter utazásaira kell gondolnunk, amikor elmondjuk, hogyan igyekeztek a japánok minél rövidebb idő alatt magukévá tenni a nyugati technika és civilizáció vívmányait. Egyre-másra indultak a japán delegációk Európába. Tudósok, diákok, technikusok, mesteremberek, katonák, hivatalnokok utaztak túl a messzi tengereken. Japán európai mintára szervezte meg közigazgatását, közoktatását, hadügyét, pénzügyét. Állami pénzen mintatelepek, hajógyárak, vasöntödék, gépgyárak, vasutársaságok, bankok keletkeztek. Hiányzott a munkásság és a vezető keret, hiányzott a vállalkozó kedv és a belföldi tőke. Az állam mindent magára vállalt, az üzemek állami birtokban maradtak egészen 1884-ig, amikor azután megkezdődött a magánkézbe való átengedésük. Ennek a folyamatnak fordított végletéhez érkezett el a mai Japán, amelyben néhány magán-tröszt valóságos birtokosa az államhatalomnak.

A fiatal japán militarizmus nem elégedett meg ezzel a békés fejlődéssel. A katonai körök étvágyának kielégítésére a kormány megszervezte első hadjáratát az akkor még független Formosa ellen. De ez még korántsem jelenti a hódítás korszakának kezdetét. Kinával békében élt még Japán. A két ország barátsági szerződést kötött s kölcsönös szerződésben biztosította Korea függetlenségét. 1894-ben a japán kormány furcsa dilemmába került: újból igen erőssé vált a belső ellenzék, amely az alkotmány módosítását s az ország demokratizálását követelte. Ezzel párhuzamosan a már elég erős katonai párt hódító hadjárat indítása mellett tört lándzsát (a szóképp itten csakugyan helyénvaló). Ito, az akkori miniszterelnök személyesen békepárti volt, de nem akarta az alkotmánymódosítást. Engedett a tábornokoknak. Így tört ki 1894-ben már akkor előzetes hadüzenet nélkül, az első japán-kinai háború.

A háború Japán győzelmével végződött, azonban a nagyhatalmak közbelépése megakadályozta abban, hogy győzelmének minden gyümölcsét learassa. A legnagyobb eredmény az volt, hogy a győztes Japán elismerték nagyhatalomnak s a hadsereg önbizalma nagyot nőtt.

Az imperialista Japán nem hosszú történelemre tekinthet vissza, de bizonyos, hogy mindaddig, míg első komoly vereségét el nem szenvedti, nem lehet kiirtani sem a japán militaristák minden elképzelést fölülmúló önbizalmát, sem a fegyverek szerencséjébe vetett eddig meg nem cáfolt hitét. (F)

A VÉDGAZDASÁG fogalmával mind gyakrabban találkozunk, különösen Németországban, ahol minden közgazdasági fórum, lap, könyv és folyóirat ujabban azt a követelést hangoztatja, hogy a gazdasági üzemeket nem aszerint kell szervezni, ahogy azt a közgazdaságtan alapelvei követelik, hanem a védelmi politika szempontjából. Hogy azután ebben a vonatkozásban a részletek milyen meggondolás szöszölői, arra közelebbi kommentárok feleslegesek. Megemlítjük azonban egy legújabban megjelent nagysikerű német könyv (Carl Rothe: *Wirtschaftskrieg und Kriegswirtschaft*) egyik tételét, amely a fontos nagyüzemek elhelyezésének kiválasztásában elsősorban katonai szempontokat vél irányadónak, sőt egyenesen kimondja, hogy „bizonyos körülmények között a magángazdálkodás piacfeltételei egyáltalán nem irányadók.”